

## Posudek na diplomovou práci

Název: Transformace podoby trickstera v současném ruském dětském folkloru

Autorka: Bc. Irina Ruchkina

Ústav etnologie, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2015, s. 89

Vedoucí práce: PhDr. Petr Janeček, PhD.

Irina Ruchkina si zvolila pro svoji magisterskou práci téma z oblasti dětského folkloru. Zaměřila se na analýzu postavy malého chlapečka v ruském dětském folkloru 70.- poč. 90. let 20. století. Tohoto folklorního hrdinu interpretovala v kontextu teorií o tricksterovi. (resp. šibalovi). Data čerpala z folklorních sbírek ruského dětského folkloru, tedy ze sekundární literatury. Přístup autorky je z největší pravděpodobností strukturalistický, resp. literatura, z níž čerpá, se o tento přístup opírá nejvíce.<sup>1</sup>

Irina Ruchkina strukturovala práci standardně. Na počátku se vyrovnává s literaturou a zdroji dat. Je zřejmé, že autorka pracovala s poměrně širokou bází literatury. To se týká nejen počtu titulů, ale také jejich interdisciplinarity (etnologie, antropologie, psychoanalýza, religionistika). Texty využila jednak pro charakteristiku trickstera, jednak pro výklad o povaze sadistických veršovanék. Obě teoretické kapitoly koncipovala jako rešerši poznatků k dané problematice, a to s akcenty, které v daném tématu dominují. (trickster v etiologických mýtech x trickster v pohádkách). Možná i přehlednější by bylo provést kritiku dosavadního poznání a pomoci čtenáři porozumět, proč autorka viděla jako produktivní dát do souvislosti poznatky z oblasti psychoanalýzy, folkloristiky a religionistiky. Já sama mám např. pochyby, do jaké míry lze stín přijmout mechanicky jako paralelu trickstera. Bylo by potřeba doříct, že Jung a jeho následovníci (např. von Franz, Psychologický výklad pohádek) pracují s pohádkou jako reprezentací kolektivního nevědomí a podívat se na to, kdo je v těchto textech interpretován jako stín a v jakém kontextu lze uvažovat o podobnostech s tricksterem. Kritiku by si zasloužily folklorní sbírky, z nichž autorka čerpala (posoudit jejich reprezentativnost). Navíc ve výčtu literatury se totiž objevuje mnoho titulů, na něž není vůbec odkázáno a tedy není zřejmé jak byly v práci použity. Pro doplnění tedy kladu otázku pro obhajobu: Jak autorka ve své práci navazuje např. na studii M. Čerednikové?

Vlastní analýzu založila Irina Ruchkinana myšlence, že postavu malého chlapečka lze z hlediska struktury narace sadistické veršovanéky (funkce a profilu chlapečka v ději) chápat jako trickstera. V implicitním dialogu s literaturou se autorce daří nalézat argumenty, že v řadě ohledů chlapeček nese rysy tohoto typu postavy. Nicméně posléze autorka dospívá k závěru, že chlapečka nelze jednoznačně označit za trickstera, a to z důvodu, že 1. jednání chlapečka nemá zásadní přesah, nepřispívá k uzpůsobení sociálního systému, chlapeček si neuzpůsobuje řád světa; 2. intervence do sociálního systému není vždy v jeho intenci (to ale často není ani u trickstera v některých částech příběhu, i ten se stává obětí antagonisty). Téma vztahu antagonisty, kulturního hrdiny a chlapečka by zde ovšem rozhodně stálo za prohloubení. Nemohou být pionýr a strana v nějakém ohledu nazírání jako antagonisté, a stejně jako dospělý může být v roli kulturního hrdiny? V tomto směru vznikají jisté pochybnosti, kdo je kdo. Zdá se také ukvapeně tvrdit že stvořitelé (demiurgové) v archaických společnostech byly přijati do kolektivního vědomí, zatímco pionýr ne (s. 71). V celku o tom nemáme žádné

---

<sup>1</sup>Zmínka o fázích lidské kultury na s. 8. asi k evolucionismu neodkazuje.

doklady, co si běžná populace myslela o hegemonním náboženství, stejně jako není jisté, že by se i pionýr jako kulturní hrdina nemohl posléze stát součástí kolektivního vědomí. Druhým tématem k prohloubení, které inspirativní práce nabízí, je uvažování o chaosu, způsobu orientace chlapečka v tomto chaosu a efekty, které to s sebou nese, tedy v sémiotické rovině uvažovat, zda skutečně nejde o nesmrtelnost či zkrocení smrti, jak na nějakém místě v textu autorka naznačuje.

Bonusem práce je, že text není jen mechanickou komparací, ale pracuje i se sociokulturním kontextem doby vzniku a života tohoto souboru folklorní produkce. V některých momentech bych si ale dovolila polemizovat s ruskými folkloristy, nebo formulacemi, které odkazují na jejich závěry. V textu se píše, že sadistické veršovánkyně nesou mimo jiné dozvuky druhé světové války. Domnívám se, že to nejsou dozvuky, ale že se jedná o „druhotný“ život velké vlastenecké vojny, který vstupoval do života lidí v 70. a 80. letech skrze média, umění, školu, politické projevy atd.

Srozumitelnost textu je pro čtenáře neznalého ruských reálií někdy náročnější. Bylo by dobré využít možnost v poznámkách pod čarou vysvětlit, kdo byl Čapajev, Morozov, Saša Uljanov a další. Také některé překlady nejsou přesné, např. na s. 46 se mluví o raketové střele a koupeli, nikoliv o granátu a bani. Vážnější formální nedostatky vidím v citační normě. Autorka u doslovných citací neuvádí stránky, v rámci celé práce se také objevuje několik způsobů odkazování na literaturu.

Předložená magisterská práce se zaměřuje na relevantní téma, které systematicky zpracovává. Nabízí teoretické promyšlení povahy zvoleného folklorního žánru a nezapomíná na jeho sociokulturní kontext. Invence ve volbě a rozvržení tématu trochu předbíhá konvenční zpracování. V tomto smyslu mě napadá, že i výzkumník je do jisté míry trickster. Také jeho rolí je narušovat zavedený řád, aby ustanovil svůj vlastní, a tak se stal kulturním hrdinou.

Práci doporučuji k obhajobě a hodnotím ji jako velmi dobrou.

V Praze 3. 9. 2015

Dana Bittnerová